

Elżbieta Słodkowska

"Polish Studies" [Nadbitka z: "The Year's Work in Modern Language"], Volumes 13-19, Maria Ludwika Danilewiczowa, Cambridge 1951-1957, Edited for the Modern Humanities Research Association... : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 51/4, 515-518

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ski, dysonansu stylistycznego, pozornego okrucieństwa wobec imponderabiliów. Mimo pewnej jeszcze nieporadności w dozowaniu konceptów makabrycznych lub dziwacznych, mimo ich zgrzytliwego nieraz współzycia z tym, co w tej prozie naiwne i rzewne, ta właśnie cierpka, trzeźwa Konopnicka, również przez Brodzką odkryta, ma szanse być czytana.

W tym zresztą, że czytelnik współczesny mógłby w książce Brodzkiej natrafić na tropy prowadzące tak czy owak do bliższych mu sfer zainteresowań, zaś historyk literatury musi w jej świetle postawić wiele autentycznych pytań warsztatu naukowego poł. XX w. — trzeba upatrywać dwa główne osiągnięcia tej książki.

Mirosława Puchalska

Danilewicz [o wa] Maria L [u d w i k a], POLISH STUDIES. [Nadbitka z:] *The Year's Work in Modern Language Studies*. Volumes 13—19. [Cambridge] 1951—1957, s. 352—373; 329—346; 380—400; 403—424; 467—495; 466—495; 503—538. [Edited for The Modern Humanities Research Association.]

Praca Marii Danilewiczowej, stanowiąca bibliografię wydawnictw polonistycznych, ukazuje się regularnie w *The Year's Work in Modern Language Studies*, który jest redagowany przez przedstawicieli The Modern Humanities Research Association przy pomocy finansowej UNESCO i pod auspicjami Międzynarodowej Rady Filozofii i Nauk Humanistycznych. *The Year's Work* ma za zadanie informować o osiągnięciach poszczególnych narodów w zakresie nauki o literaturze i języku, a tym samym ułatwiać badaczom poszukiwania bibliograficzne.

Omawiane wydawnictwo ukazywało się w Anglii już przed wojną. Część poświęconą studiom polonistycznym w latach 1933—1937 opracowywał Wacław Borowy. Zestawienia Borowego, sporządzane pod takim samym tytułem jak obecny¹, stanowiły omówienie najważniejszych wydawnictw z zakresu nauki o literaturze i języku opublikowanych w Polsce oraz prac obcych uczonych dotyczących polskiej literatury. Opracowania Borowego nie mają charakteru wykazu bibliograficznego, są to raczej, zaopatrzone w liczne notki bibliograficzne, artykuły wprowadzające do pracy nad polską literaturą. Dalszym szczegółowych informacji badacz był już zmuszony szukać w pracach wskazanych w omówieniu.

Maria Danilewiczowa, kierowniczka Biblioteki Polskiej w Londynie, kontynuując opracowania Borowego inaczej pojęła rolę tego zestawienia. Opracowywany przez nią rozdział *The Year's Work* stanowi regularną bibliografię polonistycznych wydawnictw, które ukazały się w kraju i za granicą. Praca Danilewiczowej nie tyle więc wskazuje na wydawnictwa polskie informujące o materiałach potrzebnych do studiów filologicznych, co sama te materiały podaje. Takie ustawienie zagadnienia pociąga za sobą obowiązek dostarczania informacji wyczerpujących i dokładnych, na których bez zastrzeżeń można by oprzeć pracę badawczą.

Polish Studies notują materiały regularnie, w każdym tomie za jeden określony rok, wraz z uzupełnieniami z lat poprzednich.

Zasięgiem wydawniczym bibliografia obejmuje samoistne wydania tekstów literackich i prace krytyczne z zakresu teorii i historii literatury oraz filologii polskiej wydane w postaci książek i w formie artykułów — w czasopismach o częstotliwości co najmniej miesięcznej. Artykuły z tygodników cytowane są w zestawieniu wyjątkowo (charakterystyczne przykłady: podano tu omówienie w Świe-

¹ W. B o r o w y, *Polish Studies*. W: *The Year's Work in Modern Language Studies*. T. 3—7. Cambridge 1933—1937. I nadbitka.

cie artykułu W. Weintrauba *O zaprzepaszczony dorobek kulturalny*, odnotowano też dyskusję nad Instytutem Badań Literackich w Tygodniku Powszechnym). Wyjątek uczyniła autorka dla emigracyjnego tygodnika *Wiadomości* (Londyn), którego artykuły są opisywane regularnie i prawdopodobnie wykorzystane w komplecie².

W zasadzie zestawienie Danilewiczowej nie stawia sobie ograniczeń co do terytorium, z którego czerpie się materiały do bibliografii. W objaśnieniu, dołączonym do egzemplarza *Polish Studies* za r. 1956, przysłanego Bibliotece Narodowej w Warszawie, autorka informuje, że praca jej „wylicza w miarę możliwości, na podstawie dostępnych w Londynie materiałów, publikacje zarówno krajowe, jak i emigracyjne oraz prace zagranicznych slawistów“. Rzeczywiście w bibliografii spotyka się oprócz wydawnictw krajowych, stanowiących przeważającą większość, prace polonistyczne wydane w różnych krajach i w różnych językach. Równocześnie jednak próba porównania zawartości *Polish Studies* z bibliografią J. Keck w *Roczniku literackim*³ wykazała, że zestawienie Danilewiczowej ogranicza się do zarejestrowania materiałów polonistycznych z krajów kapitalistycznych i do niektórych wydawnictw z ZSRR, a pomija tłumaczenia polskich dzieł literackich i prac o literaturze polskiej opublikowanych w krajach demokracji ludowej. Wspomniana wyżej informacja autorki sugeruje, że braki te wynikają z trudności otrzymywania w Londynie tego rodzaju wydawnictw.

Wydaje się, że dobrze by było, aby autorka tę kwestię wyjaśniła umieszczając na początku zestawienia krótki wstęp, informujący o założeniach i celu pracy. Wyjaśniony zostałby wtedy także zakres pracy w stosunku do wydawnictw w języku polskim, zwłaszcza do publikacji krajowych, gdyż ogólnikowo określona przez Danilewiczową kompletność jest w praktyce częściowo ograniczona.

Po pierwsze bibliografia nie wykazuje wszystkich utworów literackich wydanych w danym roku, bo nie uwzględnia pozycji opublikowanych w czasopiśmie. Po drugie bibliografia ogranicza się tylko do notowania prac z zakresu historii i teorii literatury oraz językoznawstwa, a pomija wszelkie prace z zakresu nauk pokrewnych, jak etnografia, historia, edytorstwo, teatrologia itp. Nie uwzględniają też *Polish Studies* krytyki literackiej (tu może leży przyczyna pomijania artykułów z tygodników), a w stosunku do pisarzy współczesnych stosuje się dość osobliwe kryterium oceny: pisarz w sensie przedmiotu, tzn. jako autor dzieł, które są przedmiotem badań historyka literatury, jest notowany w bibliografii dopiero po śmierci. Tak więc w zestawieniu Danilewiczowej pomijana jest twórczość pisarzy współczesnych o tak ustalonej pozycji, jak Parandowski, Dąbrowska czy Broniewski, a zaczyna się ją cytować dopiero w roku śmierci autora, niezależnie od tego, czy był to twórca o światowej sławie (jak np. Tuwim), czy też poeta nie znany na międzynarodowej arenie literackiej (jak np. Szenwald).

² Regularne notowanie artykułów z *Wiadomości* londyńskich przy równoczesnym pomijaniu artykułów z tygodników krajowych daje niekiedy mylny obraz życia literackiego w Polsce. Tak np. w zestawieniu za rok 1956, tj. za rok, w którym zmarł Lechoń, podając artykuły opublikowane w związku ze śmiercią tego poety wymieniono z prac wydanych w kraju tylko jeden artykuł Iwaszkiewicza w *Twórczości*. Podobnie ubogo wygląda w zestawieniu za rok 1957 omówienie twórczości zmarłego wówczas Staffa. Zanotowano tylko artykuły: H. Mortkowicz-Olczakowej w *Twórczości* i K. Wierzyńskiego w *Wiadomościach*.

³ J. Keckówna, *Literatura polska i o Polsce za granicą*. W: *Rocznik literacki 1956*. Warszawa 1957, s. 579—614.

To posunięcie autorki jest trudne do wytłumaczenia i z tego względu, że w zakresie wznowień zestawienie notuje utwory nawet bardzo mało znanych pisarzy (np. powieść J. Rogosza *Dla idei*), które w dziejach literatury polskiej odgrywają znikomą rolę, a dla badaczy z zagranicy są bez znaczenia.

Polish Studies pomijają też prace z zakresu dydaktyki literatury polskiej, a wraz z nimi nie uwzględniają również wszelkich historii literatury wydanych w formie podręczników dla szkół średnich. Posunięcie byłoby słuszne, gdyby równocześnie pomijano i szkolne wydanie tekstów wraz z popularnymi opracowaniami twórczości autorów. Tymczasem tego rodzaju publikacje są notowane skrupulatnie i tylko czasem (jak np. w części poświęconej Mickiewiczowi) wydzielone w osobną grupę.

W zasadzie w zakres bibliografii nie wchodzi literatura młodzieżowa, ale zauważono, że niekiedy zanotowane zostały utwory przeznaczone dla dzieci lub młodzieży, jak np. wydanie *Lokomotywy* Tuwima wymienione w zestawieniu za rok 1955. Stawiając hipotezę, że twórczość dla dzieci i młodzieży odnotowana zostaje wtedy, gdy autor jest równocześnie twórcą dzieł przeznaczonych dla dorosłych, przebadano pod tym kątem kilka roczników i zauważono, że w zestawieniu za 1956 r. wymieniono *Szwedów w Warszawie* Przyborowskiego, a *Przygody Sindbada Żeglarza* Leśmiana zanotowane zostały tylko w zestawieniu za r. 1957, choć ukazały się również w roku 1955. Trudno więc mówić o ustalonych zasadach w doborze wydawnictw tego typu, trudno też ustalić przyczyny postępowania autorki. Tu jeszcze raz daje się we znaki brak przedmowy, która by wyjaśniła drogi postępowania przy kompletowaniu materiału.

Regularne wykazywanie w każdym roczniku *Polish Studies* Przewodnika Bibliograficznego i Bibliografii Zawartości Czasopism mówiłoby o czerpaniu materiałów nie tylko z egzemplarzy wydawnictw docierających do Londynu, ale również i z polskich bibliografii. Równocześnie jednak porównanie zawartości *Polish Studies* z rejestracją druków w Polsce wykazuje w każdym roczniku bibliografii Danilewiczowej pewne braki, tak w zakresie tekstów literackich, jak i opracowań. Są to przecież braki tak nieznaczne, że nie obniżają ogólnej wartości bibliografii, która — chociaż robiona poza Polską — stara się wszechstronnie informować zagraniczny krąg polonistów o problematyce współczesnych badań historycznoliterackich w kraju (m. in. umieszczono tu wszystkie prace dotyczące marksistowskiej teorii literatury).

O wartości informacyjnej bibliografii świadczy jednak nie tylko zakres uwzględnionych materiałów, ale i jej kompozycja. Zestawienie Marii Danilewiczowej ma kompozycję narzuconą z góry przez redakcję *The Year's Work*. Wyszczególniono tam trzy zasadnicze części: Bibliografię, Językoznawstwo, Literaturę. Część dotycząca literatury dzieli materiał na grupy według okresów wyodrębnionych w historii literatury polskiej, a materiał dotyczący jednego okresu rozdzielono na część ogólną (*General*) i na część zawierającą materiały dotyczące poszczególnych autorów. W zasadzie układ materiału jest przejrzysty i posługiwanie się zestawieniem, mimo niezróżnicowanej kompozycji graficznej, nie przedstawia trudności. Zastrzeżenie budzi jedynie zasada przydzielania danego wydawnictwa tylko do jednego działu, bez dublowania opisu lub stosowania odsyłaczy. Na przykład pracę A. Boleskiego *Słownictwo Juliusza Słowackiego* (Wrocław 1956) zanotowano tylko w dziale językoznawczym (1956, s. 515), a zupełnie pominięto w części dotyczącej Słowackiego. Pracę J. Starnawskiego *Warsztat bibliograficzny historyka literatury polskiej* potraktowano tylko jako pracę z zakresu metodologii nauki o literaturze, a nie opisano w części Bibliografii Literackiej (1956, s. 517). Postępowanie takie byłoby jeszcze częściowo wytłumaczone, gdyby zestawienie zawierało indeksy:

alfabetyczny i przedmiotowy, ale przy obecnej konstrukcji bibliografii stanowi ono błąd, który mylnie informuje czytelnika sięgającego po materiały z określonego działu.

Nie ułatwia też poszukiwań opis bibliograficzny poszczególnych wydawnictw, choć w zasadzie zawiera dużą ilość szczegółów, a często jest jeszcze uzupełniany krótką adnotacją podającą treść dzieła zbiorowego, ujęcie przedmiotu, znaczenie wydania rozprawy dla dalszych badań nad zagadnieniem itp. Niekiedy, przy wydawnictwach masowych, wskazana zostaje także wysokość nakładu.

Bardzo często autorka nie podaje roku wydania w opisach spóźnionych, tzn. takich, których rok wydania nie pokrywa się z rokiem, za który bibliografia jest sporządzona (np. *Listy zebrane* Orzeszkowej wydane w 1955 r., a zanotowane w zestawieniu za r. 1956, s. 490), co utrudnia poszukiwania bibliograficzne. Zdarzają się opisy, które nie podają w ogóle danych wydawniczych (np. pozycja dotycząca S. Grabowieckiego w zestawieniu za r. 1951, s. 363), które nie wyszczególniają treści dzieł zebranych (np. R. Ingardena *Studia z estetyki* w zestawieniu za r. 1957, s. 517), choć dotyczą one wielu przedmiotów, itp.

Największy mankament opisu stanowią literowe skróty tytułów czasopism, oparte na różnych zasadach (np. PL = Pamiętnik Literacki, ZYWE = Zeszyty Wrocławskie, JPol = Język Polski. TC = Twórczość), występujące niekiedy w różnych wersjach, nawet w tym samym roczniku (np. W obok *Wiadomości*, RSL obok *Roczn. Sławistyczny* i obok *Rocznik Sławistyczny*). W żadnym z przejranych siedmiu roczników bibliografii, widzianej co prawda tylko w odbitce, nie znaleziono wykazu skrótów tytułów czasopism i ich rozwiązań, choć analogiczny wykaz sporządzono dla zastosowanych w zestawieniu skrótów nazw wydawnictw. Chcąc zrozumieć wprowadzone przez autorkę skróty, bardzo często trzeba było sięgać do innej bibliografii, odnaleźć w niej dany artykuł i porównać opis. Droga dość daleka i mija się z celem szybkiej i dokładnej informacji. Można przypuszczać, że użytkownik nie znający polskiej prasy i nie mający innych polskich bibliografii pod ręką, w ogóle nie zrozumie opisu artykułów i dzięki temu nie wykorzysta materiałów zawartych w zestawieniu.

Elżbieta Słodkowska

Hugo Friedrich, *DIE STRUKTUR DER MODERNEN LYRIK*. Von Baudelaire bis zur Gegenwart. Hamburg 1956. Stron 214. Rowohlts Deutsche Enzyklopädie. 25.

Książka Hugo Friedricha budzi zaciekawienie od samego początku. Już bowiem tytuł — *Die Struktur der modernen Lyrik* — jest intrygujący i wiele obiecuje. „Struktura“, a więc praca nie przedstawiająca tylko rozwoju tego, co autor skłonny byłby nazywać „poezją nowoczesną“, nie zarzucająca czytelnika tuzinami nazwisk, z których wiele siłą rzeczy musi pozostać pustym dźwiękiem. W tym zakresie jest zresztą Friedrich bardzo oszczędny — problematykę swą demonstruje na kilku wyselekcjonowanych przykładach, w których interesujące badacza procesy ujawniły się najwyraźniej. Albowiem „książka ta nie chce być historią nowoczesnej liryki. Wtedy musiałaby traktować o zbyt wielu autorach. Pojęcie struktury czyni zbyteczną zupełność materiału historycznego“ (s. 7). Nakłada to jednak na autora inne obowiązki — z pewnością w wielu wypadkach trudniejsze niż kronika rozwoju nowej poezji. Narzuca konieczność określenia tego, co się składa na swoistość zjawiska, czym ono wyróżnia się spośród liryki innych epok, jakie elementy układają się w związek pozwalający określić dany